

Kloge hoveder er ikke nødvendigvis gode til at stille dumme spørgsmål. Til gengæld er dumme spørgsmål ofte en af de vigtigste ingredienser i en kreativ proces, og det kræver blot, at man for en tid tør være lidt dum.

Lotte Darsø er lektor ved Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet og har i en årrække beskæftiget sig med innovation i organisationer. Hun forklarer, at naive dumme spørgsmål er helt centrale for at bryde vanetænkningen.

”Det dumme spørgsmål er en uundværlig ingrediens i enhver innovationsproces. Tit viser de dumme spørgsmål sig nemlig ikke at være så dumme alligevel, for de begrænser sig ikke til den viden, man har på forhånd, men handler mere om det, man ikke ved. Det dumme spørgsmål kan på den måde være en kilde til at få det nye og det overraskende frem i en proces. Bliver man derimod stående ved sin forhåndsviden, har det en tendens til at bremse for innovation.”

Lotte Darsø peger på, at de fleste mennesker foretrækker at arbejde med den viden, de har i forvejen.

”Sidder man for eksempel sammen med en gruppe kloge mennesker, der ikke har forstået værdien af at spørge dumt, kan det let ske, at de spørger: ”Undskyld, men ved du virkelig ikke det?” Derfor er det vigtigt at have relationerne på plads, så man har den nødvendige tillid og tør stille de dumme spørgsmål.”

Humor og nytænkning

12. maj udkom hendes bog ‘Innovationspædagogik – kunsten at fremelske innovationskompetence’, der giver en række teoretiske og praktiske anvisninger på, hvordan man uddanner kreative og innovative samfundsborgere. Lotte Darsø fortæller, at en af de mest almindelige hindringer for en innovationsproces i de tidlige faser er, at deltagerne ikke kan forlade deres kendte positioner og fasttømrede forestillinger. De tør ikke tænke ud af boksen og spørge dumt og naivt.

”De siger: ”Det har vi prøvet. Vi ved, det ikke kan lade sig gøre”. Men for at komme ud af det, skal man kunne stille sig i en anden position, hvor man tør spørge: ”Hvorfor egentlig ikke? Hvad er det, vi ikke ved?”

Når man er inde i en kreativtetsproces, er det netop meningen, at man skal sige dumme og fjollede ting – og det gør ikke noget, hvis man kommer til at grine, fortæller Lotte Darsø.

”Humor og nytænkning er tæt forbundet med hinanden. Hvis man er i den fase, er det vigtigt, at man kan lege med tingene og tør være fjollet. Måske dukker

DUMHEDENS KVALITETER

Tre nedslag på positive aspekter af dumhed

1

DUMHED
OG DEN GODE IDE

Dumme spørgsmål bryder vanetænkningen

Det dumme spørgsmål er ofte en **kilde til innovation**. Så tag hånd om det dumme spørgsmål og skab et miljø, hvor folk tør være dumme, lyder opfordringen fra forsker.

Af JAKOB ALBRECHT

”Tit viser de dumme spørgsmål sig nemlig ikke at være så dumme alligevel, for de begrænser sig ikke til den viden, man har på forhånd, men handler mere om det, man ikke ved.”

der pludseligt noget op, hvor man bagefter siger: ”Hov, det kan måske bruges”.

Kan man ikke...?

Ifølge Lotte Darsø kan dumme spørgsmål, en naiv tilgang eller åben undren i bedste fald vise vejen til løsninger, man ikke havde forestillet sig på forhånd. Det var for eksempel sådan, de gule Post-It-sedler kom til verden. Det var oprindeligt meningen, at virksomheden 3M i USA ville udvikle en ny superlim. Men limen var for svag. I stedet opdagede en medarbejder, at han kunne bruge dem

som bogmærke i salmebogen, når han sang i kirken. Næste skridt var at skrive beskeder på sedlerne, og dermed var Post-It en realitet.

Som et eksempel på værdien af et ”dumt” spørgsmål nævner Lotte Darsø et forløb på Novozymes, hvor hun som erhvervsforsker sad med i en gruppe, der skulle skabe en ny struktur til udvikling af flere idéer i organisationen.

”De gode idéer landede ofte hos en mellemleder, der ikke havde tid til at gøre noget ved dem, eller folk vidste ikke, hvem de skulle henvende sig til med deres idéer. I gruppen begyndte nogle at bruge et datingbureau som metafor. Andre snakkede om, at idéer skulle have lov til at forsvinde og dukke op igen ligesom en undervandsbåd. Det var i 1997, og internettet var helt nyt, men på et tidspunkt spurgte en i gruppen: ”Kan man egentlig skrive på sådan et intranet?”

Man kunne man mærke, energien steg i rummet, husker Lotte Darsø. »Jamen, det løser jo alle vores problemer.« Resultatet af processen blev en ”New Opportunity Web Page”, en slags idédatabase med syv mediatører tilknyttet. Folk, der indsendte idéer, fik altid hurtige og begrundede svar.

Akademisk fortidstænkning

Sammenlignet med mange andre lande taler man om, at vi i Danmark er opdraget til at problematisere, tænke kritisk og udfordre autoriteter. Hvilke særlige udfordringer giver det i innovationsprocessen?

”Ulempen er først og fremmest, at man kommer til at fokusere for meget på det negative. Man leder efter problemer i stedet for at finde løsninger. En af de mest produktive forfattere inden for kreativitet, Edvard de Bono, mener, at kritisk akademisk tænkning er fortidstænkning, fordi det undersøgende og nysgerrige mangler. Jeg mener, at man skal kunne begge dele. Når jeg holder foredrag, plejer jeg at sige: ”Vær glad, hvis dine medarbejdere sidder og stirrer drømmende ud af vinduet”. Tidligere var fantasi ikke noget, man efterspurgte blandt medarbejderne. Nu er det vigtigt med en forestillingsevne, så man kan se, hvad det er muligt at opdyrke.”

LOTTE DARSØ

Lektor ved Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet. Beskæftiger sig med innovation i organisationer. 12. maj udkom hendes bog ‘Innovationspædagogik – kunsten at fremelske innovationskompetence’ på forlaget Samfundslitteratur.

Brandter og overdreven fuldskab skaber en masse problemer og pinlige situationer for børn og unge. Men ikke kun. Når unge drikker sig i hegnet, er det også med til at skabe et fællesskab og udvikle de unges identitet, forklarer lektor Jakob Demant fra Center for Rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet.

Han peger på, at der ligger et paradoks i, at børn og unge ofte brækker sig, bliver uvenner med kammeraterne og gør ting, de fortryder, når de er fulde. Men alligevel bliver de ved. Og det er, fordi dumheder begået i beruset tilstand også er kilde til en masse positive oplevelser for de unge, siger Jakob Demant.

”Hvis man som voksen ser det på afstand af fællesskabet, er det de rene dumheder. Men fra de unges perspektiv er det en del af interaktionen til en fest. Det er en måde at være sammen på.”

Jakob Demant forsker blandt andet i stoffer og alkohols betydning for udvikling af identitet blandt børn og unge. I sin ph.d.-afhandling ”Liquid socialities” interviewede han 150 unge gennem to år om alkohol- og festkulturen i deres venskabsgrupper. Jakob Demant fortæller, at når børn og unge begynder at drikke sig fulde til fester i 8. og 9. klasse, handler det meget om det sociale.

”At gå kold til en fest er en måde at vise på, at man tør drikke meget. Det er en måde at kommunikere på, at man er moden, og det er med til at skabe ens identitet. Når unge i den alder drikker sig fulde, er det at dumme sig centralt, fordi det er med til at lave historier om, at det var en fed fest, og man virkelig gik til den,” fortæller han.

Køber sig adgang til dumhed

Det interessante er, at teenagere normalt går meget op i ikke at dumme sig eller gøre sig uheldigt bemærket. Men det ændrer sig, når der kommer alkohol indenbords. Ifølge Jakob Demant giver rusmidler en symbolsk mulighed for at tabe kontrol og lave ting, som man ikke behøver være herre over.

”Man har mulighed for at handle på en måde, hvor man bagefter kan sige ”det var jo, fordi jeg var skide fuld – jeg kunne ikke engang mærke mine egne ben.” Når man dummer sig og mister kontrollen, vil man blandt helt unge bagefter blive mødt med forståelse, fordi man var modig – og det er attraktivt. Med alkohol køber man sig adgang til et rum, hvor man har mulighed for at være dum og afsøge grænser. Det kan være både spændende og udviklende for de unges fællesskaber og den enkeltes identitet. Men

DUMHEDENS KVALITETER

Tre nedslag på positive aspekter af dumhed

2

DUMHED
OG DET SOCIALE

Dumheder er vigtige for fællesskabet

Med alkohol køber unge sig adgang til et rum, hvor de kan dumme sig. Dumhederne er ikke bare dumme – de skaber sociale relationer og kan være udviklende for den enkeltes identitet.

Af JAKOB ALBRECHT

”Når de talte med mig, vendte de ofte tilbage til netop den fest, fordi den var udtryk for stor idioti, og samtidig havde den gjort noget ved fællesskabet.”

selvfølgelig også farligt,” siger Jakob Demant og fortæller om en gruppe 9. classes drenge, han talte med i forbindelse med sin ph.d.-afhandling. De havde siddet en aften og drukket intensivt, da de besluttede sig for, at én af dem skulle hente pizza.

”De var alle fulde, og ingen havde kørekort. De løb ikke bare selv en risiko. De kunne også have slået sig selv og andre ihjel. Bagefter havde de det ambivalent med det. De havde gjort noget grænseoverskridende og forkert, men de var kommet igennem det i god behold. Når de talte med mig, vendte de ofte tilbage til netop den fest, fordi den var udtryk

for stor idioti, og samtidig havde den gjort noget ved fællesskabet.”

Piger er lige så dumme

Jakob Demant fortæller, at piger i gennemsnit dummer sig lige så meget som drenge, når de er i kontakt med rusmidler. En pige fortalte blandt andet Jakob Demant, at hun ofte drak sig så sanseløst fuld, at hun var tæt på black out.

”Når hun mistede kontrollen, var der nogle drenge, som trådte til og var ansvarlige for hende. De passede på hende, fordi hun var så fuld, og derfor brugte hun det som en strategi for at få beskyttelse, opmærksomhed og en form for flirt med drengene. Pigen havde ellers svært ved at score, fordi hun ikke var så køn. Men når hun var fuld, kunne nogle af de drenge, der selv var generte, komme tæt på hende ved at beskytte hende. Der skete ikke så meget på selve aftenen, men hun åbnede en social relation, som hun senere udviklede.”

Spillerummet ændrer sig med alderen

Hvad der er cool i 8. og 9. klasse, er imidlertid ofte usmart og socialt uacceptabelt, når de unge bliver lidt ældre. Mens man som helt ung kan være det sociale midtpunkt i flere dage, fordi man er drattet om til en fest, er det, når man bliver ældre, ikke forbundet med modenhed at drikke sig fra sans og samling, siger Jakob Demant.

”Fra at være festens midtpunkt, kommer der andre sociale sanktioner, hvor kontroltab er entydigt negativt. Hvis man drikker sig alt for fuld, har man dummet sig i fællesskabets øjne, fordi man ikke har kunnet interagere med de andre og for eksempel flirte.”

For voksne er sanktionerne skarpere, hvis man mister selvkontrollen på grund af alkohol eller stoffer. Med julefrokoster og polterabend'er som nogle af de få undtagelser, bliver det de fleste steder anset for umodent og uansvarligt ikke at kunne styre en brandert.

”Indtagelse af alkohol inviterer til et tab af kontrol. Men for voksne er det vigtigt at beskrive indtagelse af alkohol som festligt, ikke som fuldskab. Det grænseløse tab af kontrol er ikke velset, når man inviterer gæster på Barolo og Amarone.”

JAKOB DEMANT

Lektor ved Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. Han beskæftiger sig med alkohols betydning for udvikling af identitet. Deltager i et fælles europæisk projekt om effektive strategier mod overdrevent alkoholforbrug blandt unge.

Kan en sygeplejerske være for faglig? En social- og sundhedshjælper for professionel? Eller en socialrådgiver for kyndig og for meget en ekspert på sit område? Ja, faktisk kan for meget faglighed være et problem.

Det fortæller lektor ved DPU, Aarhus Universitet, Finn Thorbjørn Hansen, der bl.a. forsker i, hvordan man som professionsudøver kan skabe nærvær i mødet med et andet menneske:

”Hvis man som professionel kun fokuserer på sin faglighed, sine metoder og procedurer, risikerer man at udvikle det, jeg kalder ‘det døde blik’. Dvs. at man ikke selv er egentlig til stede. Man møder aldrig mennesket fru Mikkelsen, der ligger i sygesengen, men ser kun en patient, der har de og de symptomer, som man så forholder sig rent metodisk og instrumentelt til.”

Faget kan skygge for sagen

Finn Thorbjørn Hansen forklarer, hvordan man på den måde kan blive så optaget af sin faglighed, at man ikke kan se den egentlige sag for bare fag.

”Når den professionelle selv sikkert skubber sin faglighed og sine metoder foran sig, kan han eller hun ikke høre, hvad mødet med det andet menneske *kalder* vedkommende til at gøre. De eksistentielle dimensioner, som altid er til stede i et møde mellem to mennesker, fanger man ikke, hvis man kun forholder sig strengt fagligt. Det kræver et sanseligt nærvær, at man er åbent og autentisk til stede. Det gode skøn er netop en opøvelse i at stille sig åbent for de sanselige indtryk, som den enkelte situation rummer og kunne handle på disse indtryk.”

Den dumme hestebremse Sokrates

Den professionelle skal derfor også have blik for de aspekter af sit fag, der går ud over den eksakte faglighed og turde lade sig berøre af disse aspekter. Men hvordan lærer sygeplejersken eller socialrådgiveren det?

Ifølge Finn Thorbjørn Hansen finder man den bedste læremester på torvet i Athen i det gamle Grækenland, hvor filosofen Sokrates for næsten 2.500 år siden gik rundt og stillede sine medborgere tilsyneladende dumme spørgsmål.

”Sokrates omtaler bl.a. sig selv som en hestebremse, der med munter og ironiske spørgsmål stikker og spørger ind til de forhold, som folk selv sikkert mener at vide. ’Hvad er retfærdighed egentlig?’, ’Hvad vil det sige *at være* retfærdig?’ spørger han. Igennem dialogen med Sokrates bliver folk bragt i tvivl om deres egen viden og opmærksomme på,

DUMHEDENS KVALITETER

Tre nedslag på positive aspekter af dumhed

3

DUMHED
OG NÆRVÆR

Dumhed kan genoplive det døde blik

Hvis sygeplejersker, socialrådgivere og andre professionsudøvere skal skabe nærvær i mødet med et andet menneske, **kræver det en vis portion dumhed**, lyder det fra forsker.

Af PEDER HOLM PEDERSEN

“Når den professionelle selv sikkert skubber sin faglighed og sine metoder foran sig, kan han eller hun ikke høre, hvad mødet med det andet menneske *kalder* vedkommende til at gøre.”

at deres viden altid også står i et forhold til en ’ikke-viden’, nemlig til værensmæssige og eksistentielle forhold - når man ’er’ retfærdig - som man ikke kan have eksakt og empirisk viden om.”

Ifølge Finn Thorbjørn Hansen er den sokratiske visdom i modsætning til klogskab netop kendetegnet ved, at den er sig menneskets grundlæggende ikke-viden og ikke-bemestrende forhold til verden bevidst.

”Den kloge ved en masse, men han forbliver på sikker grund *inden for* sin viden. Den vise ved også en masse, men han besinder sig samtidig på alt det, han *ikke* har eksakt viden om og er dermed i højere grad åben for verdenen og kan blive berørt af den. Visdom kan i den forstand betegnes som en positiv form for dumhed, nemlig som en berørt ikke-viden, eller en *undren*. Og det er denne vise form for dumhed og undren, som professionsudøvere kan lære noget af.”

Som en jazz-musiker

Finn Thorbjørn Hansen understreger, at han ikke er ude i et anti-fagligt ærinde, når han peger på, at en vis portion faglig dumhed kan være på sin plads. Der skal stadig masser af faglighed til, siger han og sammenligner det med en jazz-musiker, der improviserer.

”Det kan du ikke gøre uden være teknisk dygtig og kunne din teori og dit håndværk til fingerspidserne. Men du må også kunne overskride de indlærte færdigheder og lytte til, hvad musikken og situationen i det enkelte øjeblik kalder dig til at spille. På samme måde skal professionsudøvere have deres faglighed i orden – og samtidig kunne overskride de faglige standarder og gribe det, som situationen og mødet med det enkelte menneske tilsiger ham eller hende at gøre.”

Finn Thorbjørn Hansen har selv taget depechen op fra Sokrates og igennem sin forskning udviklet en række pædagogiske praksisser, der med udgangspunkt i den sokratiske tilgang arbejder med at skabe og fastholde nærværet i professionsudøverens arbejde, bl.a. på DPU’s efteruddannelse i filosofisk vejledning og praktisk kundskab.

”Igennem øvelser i sokratiske dialoggrupper og filosofisk vejledning lærer bl.a. seminarie-lærere, sygeplejersker, præster og konsulenter at få blik for og give plads til den faglige ’dumhed’; denne åbne og undrende tilgang til deres fag, som kan bringe liv i det ellers ’døde blik’, som den bedrevende erfarne professionsudøver let kan få.” ■

FINN THORBJØRN HANSEN

Lektor ved Institut for Didaktik, DPU, Aarhus Universitet. Han er aktuelt i gang med et forskningsprojekt, der undersøger, hvordan en undringsbaseret tilgang kan bruges på et dansk hospice til at styrke de eksistentielle samtaler mellem personale, patienter og pårørende.